

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR XOTIRASINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Hamdamova Shahnoza Raxmatboyevna

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi Buxoro viloyati hududiy boshqarmasining Qorako'l pedagogika texnikumi maxsus fan o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14703291>

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning xotirasini rivojlantirishda innovatsion metodlar ahamiyati yoritib berilgan. Maktabgacha yoshdagi bolalarning xotira rivojlanishi murakkab va ko'p bosqichli jarayondir. Bunda ta'limiy faoliyat jarayoning va tarbiyachining o'rni juda kattadir.

Kalit so'zlar: nutqiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanish, To'pni tutish, "Halqa ichidan o'tish", vizual, eshitish va kinestetik (harakat asosidagi) xotirani rivojlantirish.

WAYS TO DEVELOP MEMORY IN PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. This article highlights the importance of innovative methods in developing the memory of preschool children. The development of memory in preschool children is a complex and multi-stage process. The role of the educational process and the educator in this is very important.

Keywords: speech, social and emotional development, Catching the ball, "Going through the hoop", development of visual, auditory and kinesthetic (movement-based) memory.

СПОСОБЫ РАЗВИТИЯ ПАМЯТИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация. В статье подчеркивается важность инновационных методов в развитии памяти у детей дошкольного возраста. Развитие памяти у детей дошкольного возраста — сложный и многоэтапный процесс. Образовательный процесс и педагог играют в этом очень важную роль.

Ключевые слова: речь, социально-эмоциональное развитие, «Ловля мяча», «Прохождение кольца», развитие зрительной, слуховой и кинестетической (двигательной) памяти.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev raisligida 2017-yil 19 oktabr kuni maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan yig'ilishda "Hayotimizda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan ta'lim-tarbiya tizimi haqida gapirganda, Abdulla Avloniy bobomizning dono fikrlarini takror va takror aytishga to'g'ri keladi: ta'lim-tarbiya – biz uchun

hayot-mamot masalasidir”, deb ta’kidladi. Qaysi sohani olmaylik, biz zamonaviy yetuk kadrlarni tarbiyalamasdan turib biron-bir o’zgarishga, farovon hayotga erisha olmaymiz. Bunday kadrlarni, millatning sog’lom genofondini tayyorlash, avvalo, maktabgacha ta’lim tizimidan boshlanadi degan fikrni ilgari surdilar.

Yosh bolalarda xotirani rivojlantirishni yaxshilash uchun turli usullardan foydalanish mumkin bo’lib, ular kognitiv, jismoniy va ijodiy faoliyatlarga qaratilgan. Ushbu usullar bolalarning muvofiqlashtirish, mantiqiy fikrlash va nutq ko’nikmalarini rivojlantirish kabi rivojlanish jihatlarini rag’batlantirishga xizmat qiladi va bularning barchasi xotirani mustahkamlashga yordam beradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun xotira rivojlanishi inson hayotining muhim va asosiy bosqichlaridan biridir. Xotira bolaning tafakkuri, nutqi, ijtimoiy va emotsional rivojlanishi uchun asos bo’lib xizmat qiladi. Bu jarayon bolalarda mustaqil fikrlash, bilim olish va kundalik hayotda to’g’ri qarorlar qabul qilish ko’nikmalarini shakllantiradi. Rivojlanayotgan xotira bola uchun yangi ma’lumotlarni qabul qilish va ularni uzoq muddat saqlash imkonini beradi. Zamonaviy ta’lim tizimida bolalarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, jumladan, xotira qobiliyatini kuchaytirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Shu bois, ushbu maqolada xotirani rivojlantirishning nazariy asoslari, amaliy metodlari va ularning samaradorligini yoritish maqsad qilingan.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning xotira rivojlanishi murakkab va ko’p bosqichli jarayondir. Psixologik tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, bolalarda xotira avvalo qisqa muddatli va tasviriy shaklda rivojlanadi, keyinchalik esa uzoq muddatli va mantiqiy xotiraga aylanadi.

Vygotskiy va Piaget kabi mashhur psixologlarning tadqiqotlari bolalarning kognitiv rivojlanishi va xotira jarayonlari o’rtasidagi uzviy bog’liqlikni ko’rsatadi. Vygotskiy o’zining ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasida bolalarning xotirasi ijtimoiy muhit va katta yoshdagi insonlar bilan o’zaro munosabatlar orqali shakllanishini ta’kidlaydi. Piaget esa bolalarda tafakkur va xotiraning rivojlanishini ma’lum bosqichlarga ajratib o’rganadi. Bundan tashqari, emotsional holatlar ham xotira shakllanishiga kuchli ta’sir ko’rsatadi. Masalan, ijobiy hissiyotlar bilan bog’liq voqealar bolalarda uzoq muddat saqlanadi, salbiy tajribalar esa aksincha, tezroq unutilishi mumkin. Shuningdek, diqqatni jamlash, motivatsiya va qiziqish kabi omillar ham xotira jarayonlarini faollashtiradi. Shu bois, bolalarda diqqatni oshirish va qiziqarli mashg’ulotlar tashkil etish orqali ularning xotira qobiliyatini rivojlantirish mumkin.

Shuni aytishimiz mumkinki, maktabgacha yoshdagi bolalarning xotirasi asosan qisqa muddatli va tasviriy xotira shaklida rivojlanadi.

Bu jarayon bolalarning qiziqishi, diqqatni jamlay olishi va atrof-muhitni idrok etish darajasiga bog'liq. Shuningdek, ota-onalar va pedagoglarning faol ishtiroki bolalarda xotira jarayonlarini rag'batlantiradi.

Bolalarni gimnastika bilan shug'ullantirish ularning harakatlarni muvofiqlashtirish qobiliyatini oshiradi, bu esa o'zini boshqarish va xotirani rivojlantirish uchun muhimdir.

Gimnastikaning tuzilgan mashg'ulotlari bolalarga harakatlarini nazorat qilishni o'rgatadi, bu esa kognitiv nazorat va xotirani mustahkamlashga yordam beradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda xotirani rivojlantirishda jismoniy faoliyat muhim rol o'ynaydi. Bolalar jismoniy harakatlar orqali o'z harakatlarini muvofiqlashtirishni o'rganadi, bu esa ularning diqqatini jamlash va eslab qolish qobiliyatini kuchaytiradi. Gimnastika mashqlari va koordinatsiya mashqlari bolalarda muvofiqlashtirish qobiliyatini oshiradi va bu orqali xotira jarayonlari mustahkamlanadi. Masalan, ketma-ket harakatlarni bajarish, murakkab mashqlarni yod olish bolalarning xotira va diqqatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, harakatli o'yinlar ham bolalarning xotirasini rivojlantirishda samarali vositadir. Masalan, "To'pni tutish", "Halqa ichidan o'tish" kabi o'yinlar bolalarning diqqatini jamlash, muvofiqlashtirish va eslab qolish qobiliyatini rivojlantiradi. Bunday o'yinlar bolalarni faol harakatga undab, ularning mantiqiy fikrlashini va muvofiqlashtirish ko'nikmalarini shakllantiradi. Tabiat qo'ynida o'tkaziladigan interaktiv o'yinlar esa bolalarning muhitni anglash qobiliyatini oshirib, ularning xotirasini mustahkamlaydi.

Jismoniy mashg'ulotlar va harakatli o'yinlarning uyg'unligi bolalarning umumiy rivojlanishiga, jumladan, xotira, diqqat va tafakkur jarayonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu orqali bolalar o'z bilimlarini mustahkamlab, yangi ma'lumotlarni qabul qilish va saqlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Xotirani rivojlantirishning samarali usullarini qo'llash bolalarning intellektual, ijtimoiy va emotsional rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Jismoniy faoliyat, kognitiv mashg'ulotlar, texnologik vositalar va ijodiy faoliyatlarning uyg'unligi bolalarning xotira jarayonlarini yanada kuchaytiradi. Ota-onalar va pedagoglarning bolalarning shaxsiy ehtiyoj va qiziqishlarini hisobga olgan holda yondashuvi samaradorlikni oshiradi. Kelgusida ilmiy tadqiqotlar va innovatsion metodlarning amaliyotga tatbiq etilishi bolalarning xotira rivojlanish jarayonini yanada mukammallashtirish imkonini beradi. Shu tarzda, bolalar o'z oldiga qo'yilgan maqsadlarga erishishda mustahkam poydevorga ega bo'ladilar va kelajakda muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanadilar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning (0-6 yosh) xotirasini shakllantirishda matematik va mantiqiy o'yinlar ham muhim rol o'ynaydi. Ushbu o'yinlar bolalarning kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlab, diqqatni jamlash, tafakkur qilish, eslab qolish va muammolarni hal qilish kabi ko'nikmalarni shakllantiradi. Matematik va mantiqiy o'yinlar orqali bolalar tahlil qilish, taqqoslash, solishtirish va bog'liqliklarni aniqlash qobiliyatini rivojlantiradilar. Bu jarayonlar esa bolalarning mantiqiy fikrlashini kuchaytirib, yangi ma'lumotlarni yodda saqlash va qayta ishlash imkonini beradi.

Puzzle (boshqotirma) o'yinlari, shakllarni joyiga qo'yish va mos keladigan elementlarni topish kabi faoliyatlar bolalarning diqqatini jamlash va ma'lumotlarni uzoq muddat eslab qolishini ta'minlaydi. Masalan, ranglar va shakllarni ajratish o'yinlari bolalarda tasviriy va vizual xotirani rivojlantiradi. Bundan tashqari, matematik va mantiqiy o'yinlarda uchraydigan muammoli vaziyatlar bolalarni muammoni mustaqil hal qilishga o'rgatadi. Labirint o'yinlari yoki muammoli vazifalar bolalarda ketma-ketlik va sabab-oqibat bog'liqlikni tushunishni rivojlantirib, xotira jarayonlarini mustahkamlaydi.

Shuningdek, kreativ va tanqidiy fikrlashni talab qiluvchi o'yinlar ham bolalarda ijodiy va analitik tafakkurni shakllantiradi. Bu esa yangi bilimlarni yodda saqlash va ularni kundalik hayotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Oddiy sanash, geometrik shakllarni o'rganish va o'lchash kabi matematik mashg'ulotlar bolalarda tartib va ketma-ketlikni tushunish orqali xotirani mustahkamlaydi. Bu o'yinlar matematik tushunchalarni osonroq eslab qolish va ulardan foydalanishni o'rgatadi.

REFERENCES

1. <https://kun.uz/47175005>
2. (2024). 1. 5-6 YOSH BOLALARDA KOORDINATSION QOBILIYATLARNI GIMNASTIKA SPORT VOSITALARI BILAN RIVOJLANTIRISH METODIKASI. doi: 10.69617/nuuz.v1i1.8.3158
3. Momajon, Madirimova. (2023). 2. Maktabgacha yoshdagi bolalarni mantiqiy matematik rivojlantirish va o'qitishning zamonaviy texnologiyalari. Society and innovations, doi: 10.47689/2181-1415-vol4-iss2/s-pp211-214
4. Kamola, Maxmudova. (2023). 3. Maktabgacha yoshdagi bolalar dialogik nutqini rivojlantirishda komputer o'yinlarining didaktik imkoniyatlari. Society and innovations, doi: 10.47689/2181-1415-vol4-iss7/s-pp243-249

5. Raviyajan, Nuraddinova. (2023). 4. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ faollikni rivojlantirishda o'yinning roli. Society and innovations, doi: 10.47689/2181-1415-vol4-iss2/s-pp126-131
6. Tashmuhamedova, Feruza. (2023). 5. Maktabgacha yoshdagi bolalarda monologik nutqni rivojlantirish usullari. doi: 10.54613/ku.v8i8.816